

[en](#) [cz](#)

Zásadně souhlasíte?

Hana Marešová[\(pdf\)](#)

-

Příslowce *zásadně* budí v uživatelích spisovného jazyka jisté rozpaky; zdá se jim totiž, že není významově jednoznačné. Posuďme tedy jeho význam v těchto několika větách, vzatých z běžného spisovného vyjadřování: *Jejich názory se zásadně liší.* — *Mé stanovisko je zásadně kladné.* — *Zásadně dodržujte dopravní předpisy.* — *Plánujeme práci zásadně podle přesných propočtů.* — *Zásadně nepije ani nekouří.* — *Zásadně s vámi souhlasím.* — *Není to tak jednoduché, jak by se na první pohled zdálo. Zásadně se od sebe lišit* znamená totéž co *lišit se v podstatných, základních rysech*; *stanovisko zásadně kladné* je *kladné v podstatě*; podobně též *rozhodnout otázku zásadně* značí *rozhodnout ji jen v podstatě, nikoli do podrobností*. Příslowce *zásadně* se v uvedených případech kryje s významem výrazu *v zásadě*, tj. *podstatně* (nikoli ve všem), s možnými výjimkami. To je jeho původní význam, běžný ve spisovném jazyce. Odpovídá přídatnému jménu *zásadní* ve významu *podstatný*, např. ve spojení *zásadní rozdíl* ap. Je obsažen i ve výchozím podstatném jméně *zásada* ve významu *rámcový princip nevylučující odchylky, vybočení*, jak jej vidíme ve výrazech *lišit se v hlavních zásadách*, *zásada poměrného zastoupení při volbách* ap.

Všimněme si však ještě dalších příkladů: Ve větě *Zásadně dodržujte dopravní předpisy* znamená *zásadně* nikoli *rámcově*, nýbrž naopak *důsledně, bezvýjimečně, bez výhrad*. Stejně je tomu i v dalších větách: *Činíme teoretické závěry zásadně na základě podrobného studia.* — *Práci je nutno plánovat zásadně podle přesných propočtů.* — *Zdravotní sestra nevykonává zásadně léčebné zákroky vyhrazené jedině lékařii* ap. S významem *důsledně, bez výhrad* souvisí význam *z přesvědčení, ze zásady, podle zásady*, např. ve výrazech *nepít zásadně alkohol*, *zásadně odmítat lživá tvrzení, jednat zásadně čestně* aj.

Tento druhý význam příslowce *zásadně* vyplývá z toho významu podstatného jména *zásada*, který lze vymezit takto: *norma závazně platná nebo přesvědčení bez výhrad dodržované*; je obsažen ve výrazech *jednat ze zásady, muž pevných zásad, mravní zásady* ap. Také přídatné jméno *zásadní* má tento druhý význam, např. ve spojení *zásadní odpůrce, zásadní nekuřák* aj.

Ve významu *bez výhrad* příslowce *zásadně* zdůrazňuje, zesiluje základní tvrzení obsažené ve výpovědi — nejčastěji popření obsahu ve větách záporných (např. *Zásadně nekouřím* proti prostému *Nekouřím*), a dostává proto expresivní zabarvení. Pro tento charakter se pak stalo oblíbeným prostředkem vyjadřování hovorového. Někdy se v této oblasti posunuje jeho význam dokonce tak daleko, že se blíží příslowcím *naprosto, docela, úplně*, např. ve spojeních *máš zásadně špatný názor, zásadně to myslil jinak* ap. Tak se stává, že se pak v jazyce objevuje i nadbytečně, asi tak jako jiná víceméně formálně zdůrazňující hovorová příslowce, jako *absolutně, přirozeně, samozřejmě* ap. Bývá to často v projevech publicistických, novinářských, na schůzích, v debatách aj.

Často slyšíme nebo čteme v takových projevech výrok: *Zásadně souhlasím*. Je to pěkný příklad toho, jak příslowce *zásadně* může mít podle situace ten nebo onen význam. Mohu souhlasit s někým jen *zásadně*, tj. jen v podstatných věcech, nebo mohu souhlasit *zásadně* se vším, tj. bez výhrad, anebo konečně (s expresivním zabarvením) *docela, úplně*. Pouze jazykový kontext nebo situace osvětlí, o který z obou významů v tomto případě jde.

Příslowce *zásadně* není jen výraz běžného spisovného vyjadřování, avšak objevuje se také ve vyjadřování odborném, a to především právnickém. Podívejme se tedy, jak ho užívají právníci.

Právnícký text — ať jsou to právní normy obecné (zákony, nařízení), nebo normy konkrétní (příkazy, pokyny, návody občanům ap.) — stanoví zásady platné pro určitá ustanovení a v další

formulaci zároveň vyznačuje, do jaké míry se budou v praxi dodržovat. Mezi právníckými formulacemi jsou rozdíly podle toho, jakou funkci text má, komu je určen.

Několik příkladů nám osvětlí, jak je příslovce *zásadně* užito v obecných normách. Objevuje se např. na několika místech v Ústavě ČSSR. Tak čl. 51 odst. 4 Ústavy praví: *Schůze Národního shromáždění jsou zásadně veřejné.* Čl. 57 odst. 2: *Každý poslanec je zásadně povinen pracovat v některém výboru Národního shromáždění.* Čl. 100 odst. 1: *Soudy rozhodují zásadně ve sborech.* Ústava je základní zákon státu určený občanům, a proto má v právnícké literatuře výjimečné místo. Její text je nejen odborně přesný a jasný, ale musí být také obecně srozumitelný a zároveň zhuštěný. Jednotlivé články Ústavy stanoví jen základní zásady organizace a života naší společnosti, a teprve dílčí zákony tyto zásady podrobně rozpracovávají. A právě tuto rámcovost zásad vyjadřují na některých místech formulace s výrazem *zásadně*. *Zásadně* tu má svůj původní význam, znamená ‚v podstatě, s možnými výjimkami‘.

Další doklady jsou ze Sbírkky zákonů: Zákon č. 37 Sb. z 21. 7. 1959 o postavení základních organizací Revolučního odborového hnutí má přílohu Usnesení IV. všeodborového sjezdu o závodních výborech a základních organizacích Revolučního odborového hnutí. V jejím čl. 12 se praví: *Neuvolnění členové závodních výborů a jiní funkcionáři základní organizace Revolučního odborového hnutí vykonávají svou funkci zásadně mimo pracovní dobu. Pokud však zameškají v nezbytně nutném rozsahu pracovní dobu, mají vůči vedení závodu nárok na náhradu ušlé mzdy za takto zameškanou pracovní dobu.*

Vyhláška Ústřední rady odborů č. 113 Sb. z r. 1960 praví v čl. 1: *Funkce v Revolučním odborovém hnutí jsou funkce čestné a vykonávají se zásadně mimo pracovní dobu.* Čl. 2: *Výjimečně, pokud to povaha ... úkolů ... vyžaduje, může být funkce vykonávána také v pracovní době.* — Ve vyhlášce č. 126 Sb. z 4. 8. 1960 zní § 4, Daň ze mzdy, odst. 1: *Odměna za výkon funkce a náhrada ušlého výdělku je funkčním požitkem podrobeným zásadně dani ze mzdy.* Odstavec 5: *Z odměn a náhrad ušlého výdělku nepřesahujícího Kčs 200,— měsíčně se nesráží daň ze mzdy příjemcům, kteří nepobírají mzdu od jiného plátce.* — Vládní vyhláška č. 151 Sb. z 12. 10. 1960 o organizaci a působnosti posudkových komisí sociálního zabezpečení má § 9 tohoto znění: *Jednání komisí. Lékařský nálezn potřebný pro jednání okresní posudkové komise podává zásadně lékař, který posuzovaného léčil. Jde-li o nemoc z povolání, podává tento nález lékař oddělení nemocí z povolání příslušného ústavu národního zdraví (kliniky).*

Také v těchto příkladech má příslovce *zásadně* stejnou funkci — zdůrazňuje rámcovost zásady — a stejný význam, totiž ‚v podstatě‘. Jenomže doklady na ně jsou ve Sbírcce zákonů velice řídké. Většina textů normativní povahy je buď nahrazuje jinými příslovci jednoznačného významu, např. *zpravidla, zejména, převážně* ap., anebo je vůbec vynechává. Nejčastější jsou tu však jasné podrobné formulace bez příslovce tohoto typu: *zákon stanoví ..., výjimky povoluje ... platí ..., pokud z dalších ustanovení této vyhlášky nevyplývá odchylná úprava ...* ap.

Někdy se stane, že je v textu jiné příslovce s významem jasně omezujícím, ale navíc ještě příslovce *zásadně*. Např. § 1 odst. 2 zákona a vládního nařízení č. 66 Sb. praví: *Národní výbory organizují činnost svých poslanců zásadně tak, aby funkci mohli vykonávat převážně mimo pracovní dobu.*

V právnícké literatuře popularizační, zejména z oboru zdravotnictví, se příslovce *zásadně* užívá častěji, ovšem zase jedině ve významu prvním, ‚v podstatě, s možnými výjimkami‘. Vybrali jsme příklady ze dvou nejznámějších příruček pro odborové funkcionáře. Tak např. na s. 103 knihy *Nemocenské pojištění*[1] čteme: *Lázeňská péče se zásadně poskytuje v době dovolené na zotavenou ... Mimo dovolenou se poskytuje lázeňská péče jen nemocným chorobami označenými křížkem.* — V knize *Zdravotní péče*[2] na s. 41 stojí: *Nárok na nemocenské má zásadně každý zaměstnanec. Určité omezení platí pro poživatele plných starobních a invalidních důchodů.* Na s. 29: *Vyšetření a léčení u práce schopných má být zásadně prováděno mimo pracovní dobu nemocného. To se ovšem netýká ošetřování bolestivých onemocnění.* Na s. 53: *Přídavky na děti náleží zásadně všem zaměstnancům, kteří splňují předepsané podmínky ... Přídavky však nenáleží na děti, kterým je poskytován sirotčí důchod.* Na jiných místech knihy se vedle takových příkladů najdou také časté náhrady pomocí výrazů *zpravidla, v podstatě* atp. Obecně lze říci, že v popularizujících formulacích je příslovce *zásadně* celkem hojné, že se mu autoři nevyhýbají.

Co nám tedy z tohoto přehledu vyplývá?

Základní význam příslovce *zásadně* je ‚podstatně, s možnými výjimkami‘. Je běžný ve spisovném jazyce. Ve vyjadřování hovorovém se však vyvinul ještě další význam, a to ‚důsledně, bez výjimky‘. Tento význam se pak ovšem přenáší i do oblasti jazyka vlastně spisovného, a tím se význam příslovce *zásadně* do značné míry rozkolísává. Odtud pramení rozpaky a nejistota, jak rozumět různým vyjádřením s příslovcem *zásadně* hlavně v projevech odborných. Nejvíce pociťují tuto nejednoznačnost právníci, a proto plně chápeme, že se při stylizaci textů legislativní povahy příslovci *zásadně* pokud možno vyhýbají. Na druhé straně je však nutno též říci, že obava z nejasnosti není někdy na místě, neboť význam příslovce — ať již ve vyjádření odborném, nebo mimo ně — je zřejmý v kontextu. V právnických formulacích, jak jsme viděli na příkladech, znamená příslovce *zásadně* — pokud právníci uznají za vhodné ho užít — vždy ‚v podstatě, s výjimkami‘, nikoli ‚důsledně‘. O tom, zda je užití tohoto výrazu v právníkové literatuře odborné či popularizační nutné, popřípadě účelné, anebo zda se stylizace obejde bez něho, rozhoduje povaha a poslání textu.

[1] *Nemocenské pojištění zaměstnanců, příručka pro odborové funkcionáře a hospodářské pracovníky v závodech*, Praha 1960.

[2] Dr. J. **Mařík**, dr. P. **Svátek**, dr. K. **Šraml**, *Zdravotní péče, nemocenské pojištění a sociální zabezpečení zaměstnanců*, Praha 1960.

Naše řeč, ročník 45 (1962), číslo 3-4, s. 77-82

Předchozí Eduard Prandstetter: Motor o výkonu 3 kW

Následující Jiřina Novotná: K přepisu zvukové podoby některých hláskových skupin v češtině